

ΟΙ ΑΛΗΘΕΙΕΣ
ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΙΠΩΘΗΚΑΝ

Σειρά: Ελληνική Πεζογραφία
Τίτλος: Οι αλήθειες που δεν ειπώθηκαν
Συγγραφέας: Μαρία Κακαβογιάννη
Φιλολογική επιμέλεια: Ανθή Μπίσσα
Θεώρηση δοκιμίων: Εύη Ζωγράφου
Σελιδοποίηση: Έλενα Ματθαίου
Εκπόνηση εξωφύλλου: Χρυσούλα Μπουκουβάλα
Copyright εξωφύλλου: Mary Wethey/Arcangel

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αναπαραγωγή, ολική, μερική ή περιληπτική, η απόδοση κατά παράφραση ή διασκευή του περιεχομένου του βιβλίου με οποιονδήποτε τρόπο, μηχανικό, ηλεκτρονικό, φωτοτυπικό, ηχογράφησης ή άλλο, χωρίς προηγούμενη γραπτή άδεια του εκδότη. Νόμος 2121/1993 και κανόνες του Διεθνούς Δικαίου που ισχύουν στην Ελλάδα.

Copyright © 2016: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΩΚΕΑΝΟΣ
& Μαρία Κακαβογιάννη
Σόλωνος 136, Αθήνα 106 77
Τηλ.: 210 3829339-210 3803925, Φαξ: 210 3829659
email: info@oceanosbooks.gr
www.oceanosbooks.gr

ISBN: 978-618-5104-80-1

ΜΑΡΙΑ
ΚΑΚΑΒΟΓΙΑΝΝΗ

*Οι ασήδεις
δεν πον
επώδηκαν*

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

*Αφιερωμένο
στη μνήμη της μητέρας μου, Μπίββης,
που ήξερε μόνο ν' αγαπάει.*

Κόκκος Α'

1963

Το ορφανό

Στο κρύο πρωινό οι καμπάνες ακούστηκαν δυνατά σε όλο το χωριό βγάζοντας από την παγωμένη τους απομόνωση τους λιγοστούς του κατοίκους. Δεν ξημέρωνε η γιορτή κανενός αγίου, ούτε θα ερχόταν κάποιος επίσημος να τους επισκεφθεί. Ο καρόδρομος είχε κλείσει πάνω από πέντε μέρες από τα χιόνια που έλιωναν και είχε μετατραπεί σε μια γκριζα μάζα από λάσπη και πάγο. Τις καμπάνες είχε βαλθεί να τις χτυπάει ασταμάτητα ο γυιός του φούρναρη που έκανε και χρέη σαν παπαδοπαίδι όποτε λειτουργούσε στο χωριό το εκκλησάκι του Άι-Γιώργη.

Παπά μόνιμο δεν είχαν, στην άκρη αυτής της αφιλόξενης ράχης. Ο παπα-Γιώργης μια φορά τον μήνα ερχόταν και λειτουργούσε από τον Βόλο, άμα φυσικά τα χιόνια και οι βροχές το επέτρεπαν.

Σαράντα οικογένειες ζούσαν όλες κι όλες στο χωριό, κι αυτές κουτσουρεμένες από τις κακοριζικιές. Άλλες χωρίς πατεράδες και γιουούς από τον πόλεμο και απ' τον Εμφύλιο και άλλες από τις αρρώστιες που τους θέριζαν κυριολεκτικά.

Τον γιατρό τον έκανε η γυναίκα του παντοπώλη, η Θεodώρα· αυτή έκοβε βεντούζες και ξεγένναγε όσες τις πιάνανε οι πόνοι της γέννας. Έφτιαχνε γιατροσόφια από βότανα και επιθέματα για τα χτυπήματα και τα καψίματα. Και στα πιο δύσκολα, άμα δεν προλάβαιναν ή δεν μπορούσαν να κατεβάσουν στον κάμπο όποιον αρρώσταينه, τότε ονόμαζαν την απώλεια «θέλημα Θεού».

Έτσι κι εκείνο το γκριζο και παγωμένο πρωινό αυτήν φώναξαν σαν άκουσαν τις φωνές της γερόντισσας, της κυρα-Πηγής, που είχε βγει στον δρόμο με τα νυχτικά και τα άσπρα μαλλιά της ξέπλεκα ουρλιάζοντας σαν λαβωμένο αγρίμι. Πίσω της ξυπόλυτο έτρεχε το οχτάχρονο εγγόνι της, ο Γιωργάκης, κλαίγοντας με αναφιλητά και φωνάζοντας με μια φωνή που σου έσκιζε τα σπλάχνα.

– Η μάνα, η μάνα μου δεν ξυπνάει! Βοήθεια! Η μάνα δεν ξυπνάει!

Σαν σηκώθηκε το πρωί η γερόντισσα, η κυρα-Πηγή, παραξενεύτηκε που η Ειρήνη, η θυγατέρα της, δεν είχε ξυπνήσει ακόμη, μια και κάθε ἡμέρα πρώτη εκείνη άφηνε τα σκεπάσματα για να ετοιμάσει το φτωχικό τους πρωινό και να ξεκινήσει τις δουλειές. Η Ειρήνη κοιμόταν αγκαλιά με το παιδί, για να κρατάει ο ένας τον άλλον ζεστό, σαν τα θεριά του δάσους που ζέσταιναν τα μωρά τους στον χιονιά. Τη σκούντηξε στην αρχή και μετά την ταρακούνησε και της τράβηξε τη λιωμένη από τα χρόνια μπατανία, και τότε την αντίκρισε κοκκαλιασμένη, με τα μάτια ανοιχτά, καρφωμένα στο σβηστό μαγκάλι και το παιδί ακίνητο στην παγωμένη αγκαλιά της.

Η γερόντισσα, με όση δύναμη απέμενε στο σακατεμένο κορμί της, τράβηξε το αγόρι μακριά από την πεθαμένη μάνα του και βγήκε στον δρόμο ουρλιάζοντας και τραβώντας τα μαλλιά της.

Οι χωριανοί έτρεξαν στο απελπισμένο κάλεσμά της και η γιάτρισσα η Θεodώρα ανέλαβε να βοηθήσει. Πρώτα απ' όλα σφάλισε τα παραπονεμένα μάτια της Ειρήνης και τη σκέπασε με την ξεφτισμένη μπατανία, αφήνοντάς την εκεί, στην άκρη του δωματίου του παγωμένου χαμόσπιτου.

Ο φούρναρης πήρε παράμερα το αγόρι που έτρεμε από το κρύο, τον φόβο και την απελπισία και του είπε με ύφος σοβαρό:

– Εσύ είσαι πια ο άνδρας του σπιτιού. Φρόντισε να είσαι δυνατός.

Ποιανού σπιτιού; Ποιός άνδρας; Αυτός ήθελε την αγκαλιά της μάνας του, να νιώθει την ανάσα της να τον ζεσταίνει και τα χέρια της να του χαϊδεύουν την παγωμένη πλάτη ίσαμε να τον πάρει ο ύπνος. Τον πατέρα του δεν τον θυμόταν· είχε σκοτωθεί όταν αναποδογύρισε το τρακτέρ του γείτονα και τον πλάκωσε. Μια μάνα και μια γιαγιά, που ίσα-ίσα περπάταγε, είχε όλους κι όλους.

Οι πιο πολλοί από τους χωριανούς είχαν ζώα, όμως ο δικός τους στάβλος δεν φιλοξενούσε κανένα ζωντανό εδώ και πολύ καιρό. Φυτοζωούσαν με μια σύνταξη της πείνας που έδωσαν στη μάνα του για τον σκοτωμένο άνδρα της. Ευτυχώς, είχαν το σπίτι τους που είχε φτιάξει κάποτε ο παππούς του για να μένουνε αν και σιγά-σιγά καταστρεφόταν κι αυτό χωρίς ένα ανδρικό χέρι να το συντηρεί από τους άγριους χειμώνες που σάρωναν το χωριό. Έκανε τόσο κρύο που είτε ήταν μέσα είτε έξω απ' αυτό, το ίδιο πάγωναν. Σαν έπεφταν το βράδυ να κοιμηθούν, η μάνα του τον έπαιρνε δίπλα της για να τον ζεστάνει με το σώμα της. Στο μοναδικό κρεβάτι που είχε απομείνει γερό έβαζαν τη γερόντισσα, για να μην κοιμάται κατάχαμα όπως εκείνοι.

Ούτε κι η γη σε αυτά τα μέρη κάρπιζε εύκολα. Ο φετινός χειμώνας ήταν από τους πιο δύσκολους.

Δεν είχε σταματήσει να χιονίζει εδώ και πολλές ημέρες. Τα κάρβουνα που τους είχε δώσει η γυναίκα του γραμματικού για να ζεσταθεί το ορφανό, όπως τον έλεγαν, είχαν τελειώσει εδώ και δυο-τρεις ημέρες κι η μάνα του είχε αρρωστήσει και δεν μπορούσε να πάει να φέρει άλλα. Η γερόντισσα ίσα που περπάταγε, κι αυτόν μες στον χιονιά δεν τον άφηνε να βγει. Έτσι, το παλιό μισοκατεστραμένο μαγκάλι είχε σβήσει από μέρες. Τυλιγμένοι με ό,τι υπήρχε στο σπίτι και φευτοτρώγοντας τα απομεινάρια από τις τελευταίες τους προμήθειες, προσπαθούσαν να επιβιώσουν από την αγριότητα της παγωνιάς.

Εκείνο το μοιραίο βράδυ όμως η ασθενική καρδιά της Ειρήνης δεν άντεξε και σταμάτησε να χτυπάει, λαβωμένη απ' τον χιονιά. Παραιτήθηκε, αδύναμη να κρατηθεί ζωντανή και να πάρει ζωή από τους χτύπους της παιδικής καρδιάς του μονάκριβου παιδιού της, που χτυπούσε πλάι της. Τον είχε τυλίξει με τα χέρια της δίνοντάς του ό,τι είχε απομείνει από τη θερμότητα του ξυλιασμένου κορμιού της, κι εκείνος δεν κουνιόταν ακόμη κι όταν ένωσε πως το σώμα της δεν τον ζέσταινε πια, παρά μόνο τον είχε φυλακίσει σ' ένα παγωμένο αγκάλιασμα.

Ο Γιωργάκης, το ορφανό, είχε γίνει τώρα πια δυο φορές ορφανό. Στα οκτώ του χρόνια ούτε να δουλέψει ούτε να φροντίσει τη γιαγιά του ούτε

να διώξει από το τρομαγμένο του μυαλουδάκι το παγωμένο αγχάλιασμα της μάνας του μπορούσε. Το μόνο που γέμιζε όλη του την ύπαρξη ήταν ένα μεγάλο «γιατί;». Γιατί του πήραν τη μάνα του;

Η επόμενη μέρα ήταν ακόμη πιο δύσκολη. Η γιαγιά του τυλιγμένη στη μαύρη μαντίλα, που ο Θεός την είχε καταδικάσει χρόνια τώρα να τη φοράει σηματοδοτώντας τους θανάτους των δικών της, είχε κουρνιαώσει σε μια γωνιά του παγωμένου δωματίου με το βλέμμα άδειο, χωρίς να λείει ούτε μια λέξη, χωρίς ούτε ένα δάκρυ να κυλάει από τα στερεμένα μάτια της. Μόνο εκείνος, ο μόνος συγγενής της πεθαμένης Ειρήνης, στεκόταν με τα τρύπια παπούτσια του χωμένα στο χιόνι, χαμένος στη θλίψη του και παγωμένος την ώρα της ταφής, εκεί, μπροστά στον ανοιχτό λάκκο, παρακολουθώντας το χώμα που καταπλάκωνε το ξύλινο κασόνι με το άψυχο κορμί της μάνας του.

Ο παπάς δεν είχε καταφέρει να έρθει από τον κάμπο κι έτσι ο κυρ Θανάσης, που φρόντιζε την εκκλησία κι άναβε τα κεριά του Άι-Γιώργη, διάβασε δυο λόγια για να μη μείνει η Ειρήνη αδιάβαστη απ' τα λόγια του Θεού, μια και άταφη δεν μπορούσε να περιμένει πότε θ' ανοίξει ο δρόμος απ' τα χιόνια για να έρθει ο παπάς. Το παιδί το κρατούσε η Θοδώρα από το χέρι, η γυναίκα του μπακάλη, μουρμουρίζοντας κάθε τόσο:

– Τί θα απογίνει, Χριστέ μου, το ορφανό;

Όλοι σχεδόν οι χωριανοί, παρά το κρύο που έκοβε την ανάσα, συνόδευσαν τη νεκρή κι όλοι έκαναν και από κάτι για να βοηθήσουν τη γριά Πηγή και το αγόρι. Πήγαν στο χαροκαμένο σπιτικό ό,τι περίσσευε στο φτωχικό του καθενός και μερικά ζεστά ρούχα με τον φόβο μην ακολουθήσει κι άλλος τη γυναίκα. Χωρίς να το συζητάνε, όλους τους βάραινε αυτό που είχε γίνει, μια και όλοι γνώριζαν πως στο σπίτι της Ειρήνης, στην άκρη του χωριού κοντά στη χαράδρα, η χήρα με τη μάνα της και το παιδί της περνούσαν δύσκολα κι ότι ο χειμώνας ο φετινός με σβησμένο μαγκάλι ήταν δύσκολο να περάσει.

Όλοι φτωχοί άνθρωποι ήταν στο χωριό αυτό που το έδερναν οι άνεμοι, κι είχαν απομείνει μόνο όσοι δεν μπορούσαν να μετακινηθούν γι' αλλού μετά τον πόλεμο και τον Εμφύλιο. Οι περισσότεροι είχαν κατέβει στον κάμπο και στην πρωτεύουσα.

Από τότε που είχε σκοτωθεί ο Στάθης, ο άνδρας της, είχαν ξεκινήσει τα βάσανα που τελειωμό δεν είχαν. Η μάνα του είχε προτείνει στην Ειρήνη να πάρει το παιδί και να πάει να ζήσει κοντά της, στην πεδιάδα, που ο καιρός ήταν πιο γλυκός τον χειμώνα, όμως εκείνη δεν άφηγε τη μάνα της μόνη στο ερημοχώρι. Προσπαθούσε να καλλιεργήσει το

πετροχώραφό τους για να συμπληρώσει με ό,τι μπορούσε το φτωχικό τραπέζι.

Όταν το φτυάρι έστρωσε το χώμα πάνω από τη μάνα του Γιώργη κι ο κυρ Θανάσης έμπηξε όπως-όπως έναν πρόχειρα φτιαγμένο ξύλινο σταυρό από πάνω, οι χωριανοί άρχισαν να φεύγουν βιαστικά για τα σπίτια τους να γλυτώσουν από τον παγωμένο αέρα που τους περόνιαζε τα κόκκαλα. Το ορφανό, αμίλητο, με τα ξεχαρβαλωμένα παπούτσια του να βουλιάζουν στη λάσπη, πήρε μαζί με τη Θοδώρα τον δρόμο του γυρισμού για το σπίτι. *Πού αφήνω τη μαμά μου; σκεπτόταν δίχως να συνειδητοποιεί τη σκληρή και απόλυτη πραγματικότητα.*

Η γιαγιά του κρατώντας σφιχτά στα ροζιασμένα χέρια της το μαντίλι της πεθαμένης κόρης της, τον περίμενε. Η Θοδώρα είχε φέρει κάρβουνα για το μαγκάλι και φωμί και σούπα για να φάνε η γερόντισσα και το παιδί. Κανείς όμως από τους δύο δεν άγγιξε τίποτε.

Το ορφανό, μόλις διάβηκε το κατώφλι, πήγε και χώθηκε στην αγκαλιά της γιαγιάς του και της φιθύρισε ανάμεσα στους λυγμούς του, που πλέον δεν μπορούσε να συγκρατήσει:

– Την αφήσαμε τη μάνα μόνη εκεί έξω στο κρύο!

Η γερόντισσα του χάιδεψε το κουρεμένο κεφάλι και κατάπιε όπως-όπως τα δάκρυα που ήταν

έτοιμα να κυλήσουν από τα θολά της μάτια. Βουβός ο πόνος, βουβό το κλάμα, βουβή η απελπισία...

Η Θοδώρα αντάλλαξε μια ματιά με τη γριά Πηγή, χάιδεψε το κεφάλι του παιδιού και τραβώντας τη σαπισμένη από τις κακοκαιρίες πόρτα, βγήκε έξω στον κρύο αέρα με μια αίσθηση ανακούφισης στην ψυχή της. Όσο και να λυπόταν τη γερόντισσα και το ορφανό, ήθελε να γυρίσει στο σπιτικό της και να φύγει μακριά από την απελπισία και τη μυρωδιά του θανάτου. Αποφάσισε να πηγαίνει από 'δώ κι εμπρός κανένα πιάτο φαΐ, μέχρι να δουν τί θα γινόταν, ιδιαίτερα με το αγόρι. Η γριά δεν θα άντεχε πολύ. Έπρεπε να επικοινωνήσει με τον παπα-Γιώργη για να ζητήσει βοήθεια κυρίως για το ορφανό.

Πέρασαν τουλάχιστον δύο εβδομάδες ώσπου να λιώσουν τα χιόνια, ν' ανοίξει ο καρδόδρομος και να ανέβει στο χωριό ο παπάς, και μαζί οι λιγοστές προμήθειες για τους αποκλεισμένους κατοίκους του.

Το αγόρι δεν θέλησε καθόλου να βγει από το σπίτι όλες αυτές τις ημέρες. Καθόταν με τις ώρες μπροστά στο παραθύρι του βοριά κοιτάζοντας μακριά στο βάθος, προς τα εκεί όπου είχαν

αφήσει τη μάνα του, λες και την περίμενε να γυρίσει. Δεν πήγε ούτε μια φορά στο σπίτι του γραμματικού που του μάθαινε να γράφει και να διαβάσει. Η γιαγιά του ολημερίς στη γωνιά της δίπλα στο μαγκάλι, αμίλητη, σηκωνόταν να ανακατέψει κανένα νεροφαγητό για να κοροϊδέψουν την πείνα τους.

Μια μαύρη φιγούρα, ένα πρόσωπο χωρίς εκφράσεις, μια παρουσία που υπήρχε χωρίς να υπάρχει. Το αγόρι πήγαινε κοντά της με τα θλιμμένα του μάτια να προσπαθούν να πάρουν μια απάντηση από κάποια έκφρασή της, να νιώσουν μιαν ελπίδα.... Εκείνη του χάιδευε το κεφάλι και τον έκλεινε στην αγκαλιά της πάντα αμίλητη. Δεν είχε τίποτε να του πει. Πολλές φορές η δυστυχία δεν βρίσκει λόγια για να εκφραστεί, η σιωπή λέει περισσότερα. Δεν παρηγορεί όμως, δεν απαντάει στα «γιατί», δεν θεραπεύει τις βαθιές πληγές που αφήνει ο θάνατος.

Κάποια ἴμερα, όταν ο καιρός κάπως μαλάκωσε, η Θεodώρα πήρε το παιδί και πήγανε στο μνήμα της μάνας του. Το χώμα είχε καθίσει από τα χιόνια που έλιωναν και ο σταυρός είχε γείρει απ' τον βοριά. Τον ξανασήκωσαν και έβαλαν μερικές πέτρες να τον στηρίξουν, αλλά το αγόρι δεν το άντεχε να είναι εκεί· του πλακωνόταν η ψυχή βλέποντας το χώμα που σκέπαζε τη μάνα.

Δεν ξαναπήγε ποτέ, δεν ήθελε. Εξ άλλου, τον πρόλαβαν οι αποφάσεις των άλλων...

Τελικά, μίλησαν με τον παπά η Θοδώρα κι ο κυρ Θανάσης. Η απόφαση πάρθηκε χωρίς πολλές συζητήσεις. Συμφώνησε και η γερόντισσα, όσο κι αν ήξερε πως το τέλος θα την έβρισκε ολομόναχη για το καλό του ορφανού έπρεπε να συμφωνήσει.

Σε μια παλιά πάνινη τσάντα μπήκαν τα λιγοστά ξεφτισμένα ρουχαλάκια του παιδιού, ο ασημένιος σταυρός της βάφτισής του και η φωτογραφία της μάνας του και του πατέρα του όταν παντρεύτηκαν. Η γιαγιά την τελευταία στιγμή του έβαλε και την εικόνα του Άι-Γιώργη, να τον φυλάει.

Πριν περάσει περισσότερο η ώρα και τους πάρει το βράδυ έπρεπε να ξεκινήσουν. Ο παπα-Γιώργης τον περίμενε στην αυλή με τη Θοδώρα και τον κυρ Θανάση. Θα τον έπαιρνε μαζί του ο παπάς, για να τελειώνει όσο γινόταν πιο σύντομα αυτή η ιστορία. Το ορφανό δεν ήθελε να τον ακολουθήσει, ήθελε να μείνει με τη γιαγιά του, φοβόταν το άγνωστο. Έκλαιγε με κλάμα βουβό, με το κεφάλι κατεβασμένο. Δεν τον πείραζε η πείνα, την άντεχε. Μόνο το κρύο δεν άντεχε, αυτό φοβόταν, αυτό που πήρε τη μάνα του, και τώρα που ήταν αναγκασμένος να αποχωριστεί και τη γιαγιά του.

Η γερόντισσα του φίλησε το κεφάλι και τον έσπρωξε απαλά μακριά της με όση δύναμη

απέμενε στην ψυχή και στα παραμορφωμένα από τα χρόνια χέρια της. Το ήξεραν και οι δύο πως δεν θα ξαναβλεπόντουσαν. Οι χωριανοί κι ο παπάς είχαν μιλήσει κι είχαν αποφασίσει. Τη γερόντισσα θα τη φρόντιζαν οι χωριανοί για όσο καιρό θα ζούσε ακόμη. Το αγόρι θα το πήγαινε ο παπάς στο ορφανοτροφείο στην πόλη και θα αναλάμβανε πια η πολιτεία την επιβίωσή του από 'δώ κι εμπρός. Θα του μάθαιναν γράμματα και κάποια τέχνη, και θα έφαχναν για κάποιον μακρινό συγγενή ή μια οικογένεια να τον υιοθετήσει, αν κι ήταν λίγο μεγάλο πια, χώρια που τα κορίτσια τα προτιμούσαν περισσότερο από τα αγόρια.

Τελευταία εικόνα στα οκτάχρονα μάτια του παιδιού η γκριζα φιγούρα του σπιτιού του.

